

אשכול יוסף

חידושים נפלאים ועונג שבת בפרשת השבוע

מאת הצב"י רבי יוסף חי סימן טוב שליט"א מחה"ס "כרם יוסף"
ראש ישיבת המתמידים "אור התורה" ליוני דפגרא לצעירים מצטיינים ירושלים ת"ו

פרשת
תצוה
התשע"ו

גיליון: 183 שנה ד'

שבת שלום
ומבורך!

בברכת מרגן ורבנן הגאונים ארזי הלבנון רבותינו ראשי הישיבות
הגאון הגדול מוה"ר ר' משה צדקה שליט"א ר"י "פורת יוסף", הגאון הגדול מוה"ר ר' דוד כהן שליט"א ר"י "תברון"

"והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה" (ל', ז')

מניין יצא האיסור לכבד בסנדקאות למי שכבר ישב פעם אחת?

הנה כתב הרמ"א (יור"ד סי' רס"ה סעיף י"א) שהורה המהרי"ל בשם רבינו פרץ שיפה כח הסנדק מנח המוהל להקדימו לקריאת התורה, שכל סנדק הוא כמקטיר קטורת, וכתב עוד שלכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כלומר שיהיה סנדק לשניהם, כדאמרין גבי קטורת, דבמשנה במסכת יומא (כו.) אמרו שבכל יום היו עושים פיס לקטורת, והיו מכריזין בהיכל "חדשים לקטורת", כלומר שכהנים שלא זכו מימיהם להקטיר קטורת, יבואו ויפיסו על עבודת הקטורת, ואמרו שם בגמרא שמעולם לא הקטיר כהן קטורת פעמיים בחייו. וכן הזהיר בצוואת רבינו יהודה החסיד (צוואה ל"ה): "לא יעשה חבירו סנדק לשני בניו, אלא אם כן מת אחד."

ומצינו לרבותינו המפרשים שהערימו חבילות חבילות קושיות על דברי הרמ"א, א'. הנה אדוננו הגר"א מוויילנא (שם, אות מ"ו) הקשה שאם כן לאו דוקא שלא יהיה סנדק פעמיים מאב אחד אלא אפילו מאב אחר לא יהיה סנדק מי שכבר היה פעם אחת? ב'. עוד הקשה הגר"א שלעולם לא ראינו סנדק שמתעשר? ג'. בשו"ת נודע ביהודה (יור"ד סי' פ"ו) הקשה שכל מה שדימו מילה לקטורת, הכל רק דרך דרש ולא לעיכוב ולא למנהג קבוע? ד'. עוד הקשה הנודע ביהודה שהקטורת לא היה בכל העולם רק במקדש פעמיים בכל יום אבל מצות ברית מילה יש בכל גבול ישראל בכל יום הרבה מאוד? ה'. והעיר עוד שלא נהגו להיזהר בזה, ואדרבה בהרבה מקומות הרב הקבוע הוא חיוב לסנדק תמיד, אם כן היאך שייך לאסור ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד? ו'. עוד יש להקשות שאף גבי הקטורת אם כבר כל הכהנים הקטירו, עושים פיס ומקטיר שנית כמו שכתב הרמב"ם (הל' תמידין פ"ד ה"ח)?

והנה יש לבאר שורש הטעם שגבי הקטורת לא היו נותנים לכהן אחד, וביומא (שם) אמרו בשם רבי חנינא מפני שמעשרת, וביאר בפירוש רבינו אליקים שעבודת הקטורת היתה חביבה ביותר על הכהנים, מפני שהיא מביאה עושר וברכה לעוסק בהקטרתה, הלכך היו מקפידים שלא יפיסו לעבודת הקטורת אלא חדשים שלא הקטירו קטורת מימיהם, וצ"ע דמה בכך שמעשרת, וכי שאר מצוות כהונה לא היה בהן סגולות נשגבות ולא הששו שיהיה כהן מקריב כמה קרבנות ביום אחד. ונראה לבאר בס"ד שהיה צד איסור שכהן יקטיר פעמיים, שלפי שהכהנים היו מחזירים אחרי מצות הקטורת מפני שהיא מעשרת, משום כך ראוי שלא יעשו ריבוי השתדלות לעשירות, כי ריבוי ההשתדלות מורה על חוסר אמונה, וכבר ידעת כי יוסף הצדיק מפני שתלה בטחונו בשר המשקים שיזכרנו לפני פרעה, הוזקק להיות אסור עוד שתי שנים, [רש"י בראשית מ' כ"ג], וביאר הבית הלוי שאף שהאדם צריך לעשות השתדלות, יוסף נענש על שכפל לשונו לפני שר המשקים, "אם זכרתני והזכרתני", והיה לו למעט בהשתדלות, ולשים מבטחו בהשי"ת.

וכך יש לומר גם לענין הכהנים משרתי השם בבחמ"ק שודאי ראוי להם שלא להרבות במידת ההשתדלות להתעשר, הן מצד דרגתם, והן מצד שעבודת הקטורת היא בבית המקדש, בית השם, שכל חללו היה מלא באמונה וייחוד השי"ת, ומתוך זה למדו גם לענין הסנדקאות שמפני שהיא כקטורת ומעשרת לא ראוי ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כי אז נראה הוא כמרבח בעסק והשתדלות להשגת העושר, ולפי זה מובן היטב הטעם שכתב זאת רבינו יהודה החסיד בצוואותיו בין הדברים שהם סכנה ח"ו, והיינו כאמור משום שאכן היו סכנה למרבה בהשתדלות כמו שהיה אצל יוסף שמתעם זה נשאר עוד שנתיים בבית האסורים.

ומעתה מיושב כמין חומר כל הקושיות על הרמ"א, והנה מה שהקשה הגר"א שא"כ לא יהיה סנדק פעמיים ואפילו מכמה אבות, לק"מ דדווקא כאשר יושב סנדק על ב' ילדים של אב אחד נראה הוא כמחזיר אחר סגולת העושר, אבל כאשר גם אחרים מכבדים אותו לישב סנדק לילדיהם, לא נראה שעושה כן בהשתדלות להתעשר אלא משום חביבות המצוה, ומה שהקשה עוד שלא ראינו שמי שיושב סנדק מתעשר, אין זה קשה כלל, דמ"מ כיון שעושים כן כדי להתעשר ממילא ראוי שלא להרבות בהשתדלות.

ובזה גם מיושב מה שהקשה הנודע ביהודה שהמנהג ליתן לרב העיר, ולק"מ דבאופן זה ניכר שעושה לחביבות המצוה. ובה מיושב מה שהקשינו שמבואר ברמב"ם שאם כל הכהנים הקטירו עושים פיס ומקטיר כהן פעמיים, דלק"מ דאדרבה כיון שכבר כולם הקטירו מוכח שהקטורת לא בשביל לזכות בעשירות, אלא לקיים המצוה. ובה סרה גם קושיית הנודע ביהודה שלא השוו את מילה לקטורת לגמרי אלא רק דרך דרש, שכיון שיש כאן טעם שהעולם מחזיר אחרי ב' מצוות אלו לזכות בעשירות מן הדיון ראוי שלא יהיה סנדק לשני ילדים של אדם אחד, כי מורה הוא על חיסרון באמונה. ולאור כל האמור יש ליתן טעם לשבח למנהג העולם שלא מקפידים שהסנדק גם מבורך על היין, אף שכך עיקר הסנדקאות וכמ"ש בתורת חיים (סנהדרין פ"ט), דאדרבה ראוי למעט בהשתדלות, ובודאי עצם הסנדקאות בלא היין גם סגולה לעשירות, מיהו מה שראינו לגדולי ישראל שהקפידו גם לברך, לפי שכוונתם היתה רק למצוה.

חדש! להאזנה לשיעורים מרתקים בהלכה ובאגדה מרבי יוסף חי סימן טוב שליט"א בעל "אשכול יוסף" מעכשיו ב"קול הלשון": 03-6171111-1-3-6-37 שמעו ותחי נפשכם! (במאגר עשרות שיעורים)

"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור"

אמרו רבותינו ז"ל כיון שהיו מדליקין את המנורה, כל חצר שהיתה בירושלים היתה משתמשת לאורה, לכך נאמר "ויקחו אליך שמן זית זך כתית", [מדרש תנחומא בפרשתן סימן ג'].

היאך היו משתמשים החצרות בירושלים מאור המנורה והלא אסור ליהנות מהקודש?

יישוב א' – קול מראה וריח אין בהן מעילה

הנה במשנה בסוכה (נא.) איתא שלא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה, ופירש רש"י לפי שהמנורות גבוהין חמישים אמה והר הבית גבוה ומאורה זורחת בכל העיר וכותל מזרחי שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך כדאי' ביומא (טז.), והמנורות עולין למעלה הימנה. ואמרו בגמ' (סוכה נג.) תנא אשה היתה בוררת חטים לאור בית השואבה. והקשו תוס' בשם הירושלמי היאך היתה בוררת והלא יש בזה איסור מעילה, דשמין ופתילה של הקדש היו? ומתריץ הירושלמי דקול ומראה וריח אין בהם מעילה. ומבואר שלירושלמי אין איסור ליהנות מאור בית השואבה אף שהיה מהקודש, דאין מעילה במראה.

וכן גורס רבינו חננאל שגשמים היו בוררות חטים לאור המערכה ולא היו מועלות דאמר רבי סימון ריח ומראה וקול אין בהן משום מעילה, שבעה קולות נשמעין מיריחו, קול שער הגדול שנפתח, קול המגריפה, רב ושמואל חד אמר עשרה נקבים היו בס' וכל נקב מוציא מאה מיני זמר וחד אמר מאה נקבים היו בס' וכל נקב מוציא עשרה מיני זמר, מדברי שניהם המגריפה היתה מוציאה אלף מיני זמר, ע"ש. ולפי זה כך יש ליישב גם לענין אור המנורה שהיתה מאחר לכל החצרות בירושלים.

אלא שעדיין צ"ב היאך לומד הר"ן איסור השתמשות בנרות חנוכה מהמנורה, בעוד שמהמנורה עצמה היה מותר ליהנות, ואולי יש לחלק בין אם משתמש סמוך למנורה דהוי גנאי ואסור, אלא שא"כ היה צריך לחלק כך גם בנרות חנוכה, ועיין עוד לקמן.

מיהו התוס' (שם) הקשו על תירוץ הירושלמי שהרי אמרינן בפסחים (כו.) דאיסור מעילה אין בהן, אבל מכל מקום יש עדיין איסור שלא ליהנות מן הקודש. וכן מבואר ברמב"ם (הלכות מעילה פ"ה הלכה ט"ז), שכתב: "קול ומראה וריח של הקדש לא נהנין ולא מועלין". וכעין זה מצינו בבית יוסף (יו"ד ס"ס קמ"ב) שכתב בשם רבינו ירוחם, אסור לשמוע קול כלי שיר של ע"ז, או להסתכל בנוי של ע"ז, כיון שנהנה בראיה, וכדמוכח בפסחים דקול מראה וריח אין בהן משום מעילה, אבל איסור יש בהן, וכן פסק בשו"ע שם.

ועיין בחי' מאור ישראל (סוכה נג.) שהביא דברי הצ"ח שאף הירושלמי מודה דיש איסור. אך שו"ר בשו"ת יביע אומר (ח"ו או"ח סי' ל"ד) שכתב שכנראה הצ"ח לא ראה הירושלמי במקורו, כי ז"ל הירושלמי (פ"ה דסוכה ה"ג): "תני לא היה חצר בירושלים וכו', תני יכולה אשה לבור חיטיה לאור המערכה, [שהמזבח גבוה י"א אמה, וכותל המזרח נמוך. קרבן העדה ופני משה], ולא היו מועלות? לא, דאמר ר' יהושע בן לוי ריח מראה וקול אין בהן מעילה". נמצא שאין קושיית הירושלמי מאור בית השואבה, כסברת הצ"ח, אלא מאור אש מערכה שעל המזבח, ומתירוץ הירושלמי שאין במראה מעילה, מוכח להדיא שהיתה בוררת חטים בפועל, ובכל זאת אין שום איסור, ועל כרחך הבבלי והירושלמי חולקים אם אסור ליהנות מקול מראה וריח קודש. והוסיף שכ"כ המהר"ש יפה בס' יפה מראה (דף קנה ע"א) שכוונת התוס' שהבבלי והירושלמי חולקים, וכאמור.

והנה מצינו להרדב"ז ז"ל (ח"ג סי' אלף מ"ו) שתירץ שלעולם יש לומר שהיתה בוררת ממש כפשט המשנה, ומשום שמחת בית השואבה לא גזרו, כלומר דכיון שכל האיסור הוא רק מדרבנן, דמעיקר הדין קול ומראה וריח אין בו מעילה, בשמחת בית השואבה לא גזרו. ותירוץ זה לא מתריץ את השאלה היאך כל החצרות בירושלים היו משתמשות לאור המנורה.

יישוב ב' – יכולים היו ליהנות מאורה

התוספות (סוכה נג.) בכואם לתריץ היאך אמרו בגמרא שם שאשה היתה בוררת חטים לאור בית השואבה, מחדשים שאין הכוונה שהיתה ממש בוררת, אלא הכוונה שיכולה היתה לברור מרוב האורה. ולפי דבריהם שמא כך יש לומר גם בכוונת המדרש, שאין הכוונה שכל החצרות בירושלים היו ממש נהנים לאור נרות המנורה, אלא שיכולים היו ליהנות מאורה.

יישוב ג' – אם באיסור היו נהנים או שמא דווקא קטנים ועכו"ם

בשו"ת דברי יעקב (ס"ס ס"א) מתריץ שגם הירושלמי שאמר בוררת, אין הכוונה שהיתה בוררת בהיתר, אלא שהיתה עושה כן באיסור, ולא היו מוחים בה משום דמוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. ובשו"ת יביע אומר (ח"ו או"ח סי' ל"ד סק"ב) כתב דודאי ליתא, שהרי לשון הירושלמי אשה יכולה לברור חיטיה, ומשמע לכתחילה. ועוד יש להעיר שתמוה מאוד לומר שהגמרא בסוכה (נג.) בבואה להתפעל מאור בית השואבה שאשה היתה בוררת חטים לאורה, מביאה דוגמא של מעשה איסור. ויותר היה לו לפרש שהכוונה לקטנה או לעכו"ם שהיו בוררות חטים לאור בית השואבה, ועכ"פ גם פירוש זה דחוק, מה גם שבירושלמי מוכח שהכוונה באשה בת חיוב. ובלא"ה נראה שאי אפשר לפרש כן, שהרי במדרש איתא שכל חצרות שבירושלים היו משתמשים לאורה, ובדאי חלילה לומר שכוונת המדרש שכל החצרות שבירושלים היו משתמשים באיסור.

יישוב ד' – היו הנאה פחות משהו פרוטה כיון שכל החצרות היו נהנים

בשו"ת מנחת יחיאל (ח"ב סי' ק"ג) מתריץ שאכן ליחידים היה אסור ליהנות מאור המנורה, אבל כאשר כל אנשי ירושלים היו נהנים מאורה הרי הם מותרים, משום שאם נחשב את דמי השמן והפתילות שבמנורה לא היה מגיע שוה פרוטה לכל אחד, והרי אין איסור מעילה בפחות משהו פרוטה, וכיון שקול ריח ומראה אין בו איסור מעילה מהתורה, אלא רק מדרבנן, וכמ"ש

נר זיכרון

מוקדש ומוקטר

לעילוי נשמתו הטהורה

של האי גברא רבה ויקירא

מלא בתורה ויראת ה' טהורה

אשר היה לסמל ומופת במידותיו

האצילות והמיוחדות, שמוח היה

בחלקו והאיר פנים לכל אדם,

מסר נפשו למען עמלי תורה

וקיבל ייסוריו באהבה

הר"ר **רפאל כהן ז"ל**

ת.ב.צ.ב.ה.

ובזה הננו לשגר את תנחומינו

לאביו הגדול הגאון המופלא

חסיד שבכהונה

משיירי כנסת הגדולה

מקים עולה של תורה

מוהר"ר **יהודה כהן שליט"א**

ראש ישיבת "יקירי ירושלים"

ולבנו של רה"י שליט"א

הגאון המפורסם

סיני ועוקר הרים חכם הרזים

ברא כרעא דאבוה

מוהר"ר **חנוך כהן שליט"א**

ראש ישיבת "באר התלמוד"

יהי רצון שלא יוסיפו לדאבה

עוד זמן השמים ינוחמו בבניין

ירושלים ובביאת המשיח

ובתחית המתים בקרוב, אכי"ר.

הכסף משנה (פ"ב דמעילה הט"ז) בשם המהרי"ק, וכן מבואר ברשב"א (גיטין יב.), ועל כן כיון שלא היה מגיע לכל אחד אלא הנאה של פחות משוה פרוטה לכך לא היה אסור אפילו מדרבנן.

וכתב שעל פי זה מיושב גם היאך היו הנשים בוררות הימים לאורה של בית השואבה, דכיון שכל הנשים היו עושות כן ממילא לא היה חשש הנאת שוה פרוטה, שהרי אם אחד עושה מלאכה אצל נר מההקדש ששוה פרוטה ולאותו מלאכה היה צריך לקנות נר של חולין בפרוטה, נמצא שנהנה מההקדש שוה פרוטה, אבל אם נתקבצו עשרה אנשים ביחד ועשו מלאכה אצל נר אחד נמצא שאף שההקדש הפסיד נר שו"פ אבל מ"מ כל אחד לא נהנה רק עשירית פרוטה, דנר לאחד נר למאה, וממילא אין לאף אחד מהם איסור מעילה.

אך העיר שכל זה אתי שפיר דווקא למאן דאמר שחצי שיעור אסור רק מדרבנן, אבל לא למאן דאמר חצי שיעור אסור מהתורה, וכפי שנראה מדברי הרמב"ם (פ"י ה"ח) שאף בפחות משוה פרוטה יש איסור תורה, (וציין לעיין במשנה למלך סוף פ"ב הט"ז ובפ"ז ה"כ).

יישוב ה' – אם היו מאירים הצרותיהם היה אורם בטל באור המנורה

עוד מתרץ בשו"ת מנחת יחיאל (שם) שלפי שאור המנורה היה גדול כל כך, שאפילו אם היו מדליקים נרות בחצרות לא היה מכך תועלת, כמו הדלקת נר לאור היום שאינו מוסיף כלום, ועל כן כשהיו צריכים להשתמש בחצרות היו מוכרחים להשתמש לאורה של המנורה, וכדאמרינן בפסחים (כה:): גבי הנאה הבאה לו לאדם בעל כורחו, ללישנא בתרא דלר' יהודה לא אפשר וקא מכוין מותר. ויל"ע דשמא חשיב כאפשר, לפי שיכול להקדים מבעוד יום ולהדליק נר בחצר, דכיון שקדם אורו מותר, וצ"ע.

יישוב ו' – אם שייך מעילה בדבר של נס

עלה בדעתי בס"ד ליישב דשמוא י"ל שאין דין מעילה בדבר של נס, ומכיון שהאירה האש של המנורה ובית השואבה לכל החצרות בירושלים, בודאי בנס היה מאיר, ממילא לא היה בזה איסור מעילה. ובה מיושב גם מה שביאר הר"ן שאסור להשתמש לאור נרות החנוכה כמו במנורה, כי גם במנורה אסור להשתמש לאורה כל שהוא בסמוך לה ונהנה מאורה שלא בדרך נס. ומצאתי שכווצא בזה כתב הגאון אור שמח (בתוספותיו להלכות מעילה) שבדבר של נס אין מועלין בו, והביא ראיה מהגמרא ביומא (לט:): אמר רב הושעיא בשעה שבנה שלמה בהמ"ק נטע בו כל מיני מגדים של זהב, והיו מוציאין פירות בזמניהו, וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן, שנא' (תהלים ע"ב) "ירעש כלבנון פריו", ומהן היתה פרנסה לכהונה, וצ"ע היאך התפרנסו מן הקודש, אלא כיון שהיה בנס לא היה בזה איסור מעילה.

ובשו"ת מקור ברוך (ח"ב סי' ו') כתב ליישב על פי זה מה שמצינו ביומא (עז:): מים עתידים להיות יוצאין מתחת מפתן הבית, מכאן ואילך היה מתגבר ועולה עד שמגיע לפתח בית דוד, כיון שמגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף, שבו רוחצין זבין וזבות נדות ויולדות, שנא' (זכריה י"ג) "ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה", וקשה היאך יהיה אפשר לטבול בנחל זה שיוצא מן הקודש, ולמה אין מועלין בו, אלא דכיון שיהיה יוצא בנס אין בו מעילה.

גיליון "אשכול יוסף" יוצא לאור לזיכוי אלפי בית ישראל על ידי האחים הנעימים היקרים והחשובים

אוהבי התורה ולומדיה, כמו **גדעון ניסים** ומר **אהרן ניסים** הי"ו לברכה והצלחה להם ולכל בני ביתם

מוקדש לע"ג הוריהם היקרים: **סאלם אליה** בן מסעודה ז"ל, **גוריה** בת **גורג'ה ע"ה**, ת. ב. צ. ב. ה.

◇ עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר ◇

להצטרפות למנוי "אשכול יוסף" ומכתבים למערכת: keremyosef@okmail.co.il פקס: 153-2-5373570

אבו מאזן רבנים הישראליים לראש פינה

צרו ברכות ואיחולים לכבוד הגאון המופלא
 מצוה ומגדול סיני ועוקר הרים בשיעוריו המופלאים
 מקים עולה של תורה בהעמדת דורות של ת"ח יראים ומופלגים
 רבינו ראש הישיבה מוהר"ר יונה רפאלי שליט"א
 ולבניו הרבנים הגאון מוהר"ר מרדכי רפאלי שליט"א והרה"ג ישראל מאיר שליט"א מנהל הישיבה
לרגל הנחת אבן הפינה
לבניין ישה"ק "אהלי תורה" פעיה"ק ירושלים ת"ז
 שע"י מוסדות "פאר השלום"
 יה"ר שיזכו לכרך על המוגמר בקרב ימים להקים בית גדול זה
 לשם ולתפארת לה' ולתורתו, אשר יהיה תל תלפיות לכל בני העלייה, והישיבה בס"ד
 תמשך לשגשג ולהעמיד דורות ת"ח מופלגים ויראי אלוקים.

